

'VRAAGT EEN BON' (deel 1)

J.W. Hagenbeek †

Bewerkt door C. Vissenberg en J. van Eijck

VERHALEN ROND HET TOLHUIS AAN DE ELSPETERWEG 1863 – 1939

1863: Een stukje geschiedenis ter inleiding.

Het college van burgemeester en wethouders, onder leiding van burgemeester Herman Hendrik Vitringa (1851 – 1875), alsook de raad van de gemeente Ermelo, hadden reeds lang en uitvoerig gediscussieerd over de mogelijkheden de gemeentekas te versterken en zo was er het plan ontstaan op de weg van Nunspeet naar Elspeet/Vierhouten een tol op te richten. Hierdoor zou iedereen, die met een voertuig deze weg zou gebruiken, voor de doorgang tolgeld moeten betalen. Na veel wikken en wegen wordt op 20 januari 1863 de tol opgericht.

*Herman Hendrik Vitringa
burgemeester gemeente Ermelo*

De tarieven worden als volgt vastgesteld:

Reis- of plezierrijtuig	10 cent
Kar of wagen met zand, enz.	4 cent
Kar met andere voorwerpen	15 cent
Mallejan	20 cent

Per 1 januari 1870 is Beert van 't Hul de tolgarder. Hij is geboren te Ermelo/Nunspeet op 11 juli 1813. Hij is gehuwd met Driesje van de Bunte, geboren te Harderwijk op 18 maart 1810. Hij is niet voor lang tolgarder, want hij overlijdt op 4 maart 1875. Zijn opvolger per 20 mei 1881 is Aart Beelen geboren in de gemeente Ermelo op 6 april 1847 en gehuwd met Wichertje Rens geboren eveneens in de gemeente Ermelo op 9 juni 1848. Het paar heeft acht kinderen Jennigje, Hendrik, Willemijntje, Jannetje, Gerritje, Jan, Lubberta en Hendrikus. Hem wordt op 24 december 1912 eervol ontslag verleend. De opbrengsten van de tolgelden zijn echter niet daverend. De gemeente besluit dan ook de tol te gaan verpachten. In deze tijd is Constantijn Willem Ferdinand Baron Mackay burgemeester (1908 – 1938). Bij de openbare verpachting op 18 februari 1913 komt als hoogste bieder uit de bus de heer Cornelis Bruijnes geboren te Hekendorp op 7 juni 1851 en gehuwd met Arrisje van de Hoef geboren

De Mallejan is een soort kar, bestaande uit twee grote wielen, verbonden door een naar boven gebogen as, waarmee lang hout wordt vervoerd.

te Hoogland op 5 september 1858, die een jaarlijkse pachtsom van *f* 1.181,— zal betalen. Dit paar had vijf kinderen nl. Maria, Jan, Arie, Jannetje en Willemijntje. Door de internationale spanningen (het is het jaar vóór de eerste wereldoorlog) verslechtert de economische toestand in ons land. Dat wordt ook merkbaar aan de inkomsten van de tol. De tolgaarder is inmiddels op 11 februari 1914 overleden en zijn vrouw verzoekt de gemeenteraad de pacht te verlagen. Dit wordt toegestaan en in 1916 wordt de pacht met drie jaar verlengd en de pachtsom teruggebracht tot *f* 1.000,— per jaar. In 1918 is de oorlog voorbij. Ofschoon Nederland er niet rechtstreeks bij betrokken is geweest, deden de gevolgen van de wereldbrand zich wel sterk voelen. Op 9 januari 1919 wordt "wegens zeer verminderd automobielen- en rijtuigverkeer" de tol verpacht voor *f* 60,— per maand. De toltarieven worden in 1920 drastisch verhoogd. Zo moet een automobilist nu 60 cent voor de doorgang gaan betalen. De weduwe Bruijnes verzoekt op 17 mei 1920 aan de gemeenteraad de pacht te verlengen, maar op dit verzoek wordt niet ingegaan. Integendeel, het gemeentebestuur, dat nu weer "brood begint te zien" in de exploitatie, bericht haar, dat zij tolgaardster kan blijven tegen een beloning van *f* 7,— per week. Dat dit toch een al te gering "salaris" is, wordt ook het gemeentebestuur duidelijk en het zuur verdiende loon wordt met ingang van 28 september 1920 opgetrokken tot *f* 10,— per week. Na beëindiging van haar taak in 1922 besluiten de vroede vaders de tol weer bij openbare inschrijving te gaan verpachten. En hier begint het verhaal van het echtpaar Gerardus en Willempje van "de tol".

De inschrijving.

Het is juni 1923. Op de weg van Hulshorst naar Nunspeet rijdt een klein mannetje op een gammele fiets. Normaal ga je op een werkdag niet fietsen, of het moet zijn naar het werk. Maar nu is er een andere reden om, zomaar midden in de week, naar het dorp, en dan nog wel naar het gemeentehuis te gaan. Gerardus Hagenbeek en zijn vrouw Willempje hebben een advertentie in de plaatselijke krant gelezen, dat de tol aan de Elspeterweg bij openbare inschrijving verpacht zal worden. Uren hebben zij samen in het kleine huisje op "de Fluite" in Hulshorst overlegd en tenslotte hebben zij besloten de knoop door te hakken; zij willen een kans wagen. Maar de moeilijkste beslissing moet nog genomen worden: voor hoeveel zullen zij inschrijven. Je moet wel aardig hoog aanhouden; er zal immers in deze slechte tijd wel veel belangstelling voor bestaan. De toltarieven zijn hoog en Gerardus Hagenbeek redeneert, dat het met de auto's net zo zal gaan als met de fietsen, er zullen er steeds meer komen. Hij voorziet in de toekomst een goede opbrengst aan tolgelden, zodat je aan het eind van het jaar, na betaling van de pacht, tenminste eens een "kwartje tussen de dubbeltjes" zal hebben. Ja, hoe langer ze er over dachten, hoe meer zin

ze er in krijgen. Maar ..... er is eerst nog een obstakel, dat uit de weg geruimd moet worden. Het gemeentebestuur gaat namelijk bij de verpachting van de tol niet over één nacht ijs. Er worden van de inschrijvers borgen gevraagd, mensen die te goeder naam en faam bekend staan en die financieel in staat moeten zijn bij te springen als de pachter niet aan zijn financiële verplichtingen voldoet. Gerardus en Willempje Hagenbeek laten verscheidene namen van personen die misschien wel garant voor het inschrijfbedrag zouden willen staan, de revue passeren. Direct na het werk trekt Gerardus er op uit en reeds bij de eerste avond heeft hij succes. Twee personen in Nunspeet zijn bereid hun handtekening te zetten en zodoende voor het pachtgeld borg te staan. Inmiddels hebben Gerardus en Willempje een besluit genomen over de hoogte van het bedrag waarvoor ze zullen inschrijven. En nu is dan de dag aangebroken, dat de kogel door de kerk zal gaan. (wordt vervolgd)

*Aart Beelen en zijn vrouw
Wichertje Rens met zoon
Hendrikus*